

ελευθερη

κυθρεα

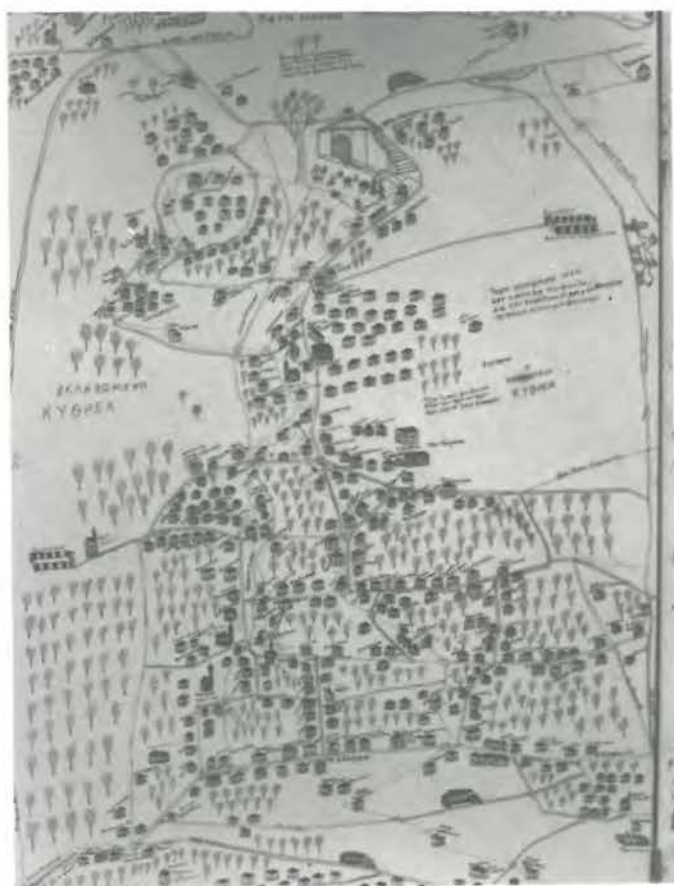

ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΣΩΜ. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΕΑ

ΧΡΟΝΙΑ 14η Γενάρης - Απρίλης 1991 ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 40

Σχεδιάγραμμα Κυθρέας με τους κυριότερους δρόμους και τα δημόσια κτίρια που σχεδιάστηκε από τον κ. Κώστα Αιμιλιανίδη

ΤΡΑΠΕΖΑ
ΚΥΠΡΟΥ

Τώρα και της Ελλάδος

ΤΡΑΠΕΖΑ
ΚΥΠΡΟΥ

ΑΘΗΝΑ Βασιλίσσης Σοφίας 11 και Σέκερη

ελεύθερη κυθρέα

ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΕΛΕΥΘ. ΚΥΘΡΕΑ

Ετήσια συνδρομή: £2.00 σεντ. Τιμή τεύχους £1.00 σεντ

Δια το εξωτερικό: £4.00 σεντ

ΧΡΟΝΙΑ 14η ΓΕΝΑΡΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ 1991 ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 40

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΕΤΣΑΣ - ΚΛΕΙΤΟΣ ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ - ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΜΠΑΚΙΔΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗΣ - ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΒΑΡΝΑΒΑΣ - ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ

Επίτιμος διευθυντής: ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

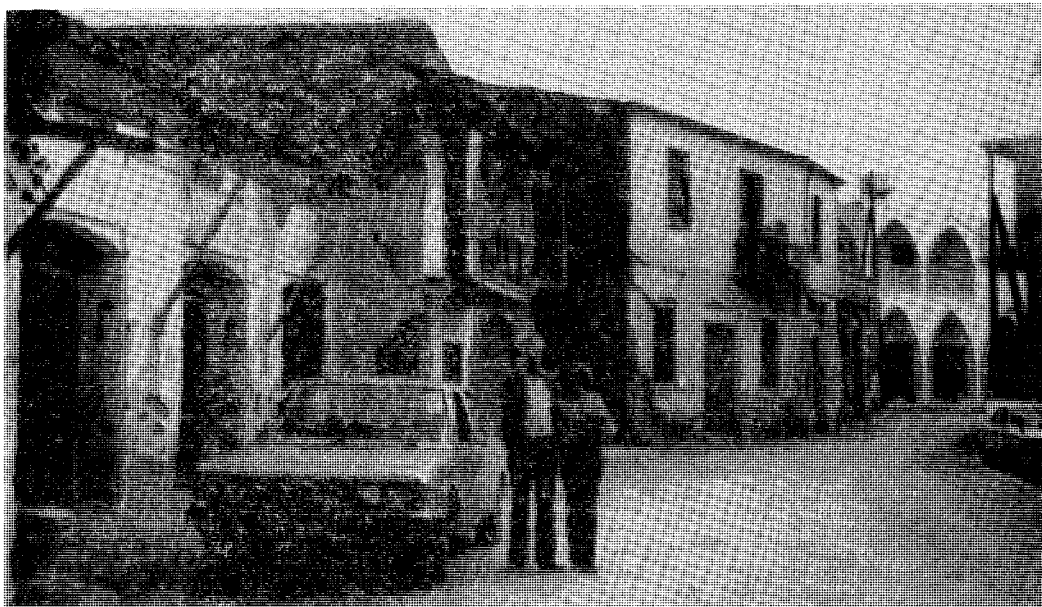
Εκτύπωση Offset: Τυπογραφεία "ΚΩΝΟΣ", Τηλ. 465910, Λευκωσία, Τ.Κ. 287

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΕΛ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:	Ποίημα-Μέρα μνήμης Κυθρέας 14
Γ. ΚΟΚΗ	Ποίημα: Της σκλαβιάς πορτοκαλιά 14
Α. ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ:	Κύπριοι αγωνιστές στην Ελληνική Επανάσταση 15-18
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:	Ποίημα - Κατακτητές που σ' άφησαν - Της μάνας η λαχτάρα 18-19
Γ. ΚΟΚΗ:	Ποίημα - Άχνα 18-19
Κ. ΓΙΑΝΝΟΣ:	Η ελληνική φωνή της διασποράς 20-21
Ι. ΖΩΡΖΗΣ:	Μερικές σκέψεις γύρω από το Κυπριακό 22
Α. ΧΑΤΖΗΩΝΑ:	Οι Τρεις Ιεράρχες αειφωγγείς ταγοί του Ελληνοχριστιανισμού 23-28
Δ. ΛΩΡΕΝ ΚΡΟΝΟΣ:	Ποίημα - Κύπρος 28
Σ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ:	Οι Χαιρετισμοί της Παναγίας 29-30
Α. Φ. ΖΑΪΜΗ:	Αφανίζονται οι Ορθόδοξοι Έλληνες της Αλβανίας 30-32
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:	Ποίημα - Καμμός της ξενιτιάς 32
Γ.Κ. ΟΟΥΕΝΣ:	Η απόφαση για τα ψηφιδωτά της Κανακαριάς και τα Ελγίνεια 33-34
ΑΙΚ. ΑΡΙΣΤΕΪΔΟΥ:	Ανέκδοτα Έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας, αρχείο Βενετίας 35-39
Γ. ΚΟΚΗ:	Ποίημα - Μνήμης ζωτάνεμα 40
ΧΡ. ΠΑΧΟΥΛΙΔΗ:	Ο Άγιος Θεόδοτος 41
Α.Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ:	Ψυχή - Σώμα - Υγεία 42-43
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Άνοιξη 43
Φ. ΠΕΤΡΙΔΗ:	Ποίημα-Κυθρέα μου 44
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Βλέπω τ' απέναντι βουνό 44
Α. ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ:	Η Ανασούσταση της Αλεξανδρινής Βιβλιοθήκης 45-47
Τ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ:	Ποιήματα - Ο ενάρτεος - Άμα ρέσσεις δίπλα μου 47
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποιήματα - Το παλληκάρι - Το προσφυγόπουλο 48
Π. ΣΤΑΥΡΟΥ:	Μαυραγορίτες και Αρχαιοκάπηλοι κλέφτουν την Κύπρο 49-55
Κ. ΣΙΑΣΗ:	Ποίημα - Ανοιχτή επιστολή στα Ηνωμένα Έθνη 56
Θ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ:	Ημέρα μνήμης των Ελλήνων του Πόντου 57-61
ΕΦΗΜ. «Ο ΑΓΩΝ»:	Οι Τούρκοι στην Αλόα κατεδάφισαν την εκκλησία Παναγίας Αυγασιάς 61
Α. ΠΙΜΠΙΣΗ:	Απερρίφθηκε έφεση για τα ψηφιδωτά της Κανακαριάς 62-63
ΚΩΔΙΕ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ	
ΚΙΤΙΟΥ:	Δείγμα παλαιάς διαθήκης νεκρού 63
Α. Χ. ΡΟΥΣΟΥΝΙΔΗ:	Νεκρικά έθιμα στην Κύπρο 64-70
ΧΡ. ΠΕΤΣΑ:	ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ: Θεόδουλος Χ' Βασιλή, Μαρούλα Παπαβαρνάβα: Βιογραφίες επικήδειοι 71-75
Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:	ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ. 1) Δήλωση για το Ρ.Ι.Κ. 2) Ομιλία στην εκδήλωση - Μέρα μνήμης Κυθρέας 3) Χαιρετισμός στη Συνδιάσκεψη Διαμερ. Μόρφου 4) Μήνυμα με την ευκαιρία της Πρωτοχρονιάς 1991 στο Ράδιο Καραβάς 76-80
Π. ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗ:	Λογαριασμός εισπράξεων και πληρωμών σωματείου «Ελεύθερη Κυθρέα» 1.8.1986-31.12.1990 80

Περιοχή Σεραγίου Κυθρέας. Διακρίνονται στ' αριστερά το σπίτι Αριστόδημου Μαλαού, Ανδρέα Χ" Δημητρίου, στα δεξιά τα μαγαζιά Αριστ. Μαλαού, το σπίτι Αρτέμιου Λούκα της Αθηνούλας Γερούδη και της Κατίνας Χρ. Πέτσα (πρόσφατη φωτογραφία).

Πλατεία Μακαρίου Γ' στη Χαρδακίωτισσα Κυθρέας. Διακρίνονται στ' αριστερά το καφενείο του Ανδρέα Καλογήρου και δίπλα το σπίτι του Μιχάλη Ιωάννου (Τυχερού) στ' αριστερά το σπίτι της Ιουλίας Ζεβλάρη. (πρόσφατη φωτογραφία).

ελευθερη κυθρεα

ΧΡΟΝΙΑ 14η Γενάρης - Απρίλης 1991 ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 40

Η τοποθεσία Ἴλης Βασιλῆς

Από τον Χριστόδουλο Πέτσα

Ξεκινώντας από τη Βώνη για να φθάσουμε σε τούτη την τοποθεσία πρέπει να πάρουμε το δρόμο πλάι στο χειμάρρο Ξεροπόταμο που προχωρεί στο Βορρά, περνούμε δίπλα στα «Μνήματα των Τούρκων», προχωρούμε το δρόμο στα ανατολικά, φθάνουμε τον ασφαλτοστρωμένο δρόμο Λευκωσίας-Τρικώμου. Συνεχίζοντας τούτο το δρόμο που περνά ανάμεσα από το τούρκικο χωριό Μπέη Κιογιού με ανατολική κατεύθυνση σε μικρή απόσταση στα αριστερά ξεστρατίζει ένα μονοπάτι. Πιάνοντας το μονοπάτι τούτο που προχωρεί στο βορρά με ανηφορική κατεύθυνση για ένα μίλι θα φθάσουμε την τοποθεσία του Ἴλης Βασιλῆ. Η απόσταση Βώνης-Ἴλης Βασιλῆ δεν ξεπερνά τα 2½ αγγλικά μίλια.

Αν θέλουμε να πάμε από την Κυθρέα στον Ἴλη Βασιλῆ πρέπει να ξεκινήσουμε από τη συνοικία «Καμάρα». Σαν προχωρήσουμε το χωματόδρομο ανατολικά που οδηγεί στη Μεσσαρία θα φθάσουμε στην τοποθεσία «Καμάρες» που πήρε το όνομα από τις πετρόκτιστες καμάρες που περνούσε από πάνω τους πέτρινο αυλάκι που διοχέτευε το νερό του Κεφαλοβρύσου σ' όλη τη περιοχή. Σ' αυτή οι Κυθρεώτες καλλιεργούσαν διάφορες εποχιακές καλλιέργειες και δεντροφύτευαν ελαιόδεντρα που πρόκοβαν εξαιρετικά.

Προχωρούμε την ίδια κατεύθυνση και περνούμε το χειμάρρο «Ασπροπότα-

μο» που παίρνει τα νερά του από τα αντικρινά χαμηλά βουνά στην τοποθεσία «Πλατάνι». Στη συνέχεια περνούμε άλλο χειμάρρο των «Καλαμιδιών» που πηγάζει από την περιοχή των «Κκουινιάδων» που πήρε το όνομα από τον πρώτο γενάρχη, που ανήκαν σ' αυτό όλα τα κτήματα και λεγόταν Κκουινιάς και καταγόταν από τη Συρκανιά της Κυθρέας.

Και οι τρεις τούτοι χειμάρροι Ξεροπόταμος, Ασπροπόταμος, Καλαμιδιών έχουν πολύ σύντομη ροή, γιατί διανύουν πολύ μικρή απόσταση, εξαιτίας των πηγών τους που τροφοδοτούνται από τα χαμηλά βουνά. Οι ψηλές κορυφές του Πενταδακτύλου δεν τους τροφοδοτούν γιατί όλη η βροχόπτωση τους απορροφάται από τα αχόρταγα ασβεστολιθικά πετρώματα που αφθονούν στην περιοχή, αρχίζοντας από την κορυφή του Αγίου Ιλαρίωνα και φθάνοντας μέχρι το Γιαλά.

Σαν περάσουμε το χειμάρρο των Καλαμιδιών αφήνουμε το χωματόδρομο και στρίβουμε αριστερά πιάνοντας το μοναδικό μονοπάτι που περνά ανάμεσα στην περιοχή του Αγίου Δημητρίου. Σ' αυτή εκτεινόταν η αρχαία πολιτεία των Χύτρων, που πήρε το όνομα από τον πρώτο οικιστή το Χύτρο, που ήταν γιος του Ἰλεδρου και εγγονός του Αθηναίου Ακάμαντος. Ὑστερα από ανηφορική πορεία ενός περίπου μιλίου φθάνουμε στον Ἴλη Βασιλῆ. Η απόσταση Κυθρέας-Ἴλης Βασιλῆ δεν ξεπερνά τα 2 αγγλικά μίλια.

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΕΑ

Μια μικρή πηγή μιας περίπου ίντζας νερό ρέει ακατάπαυστα από τη σχισμή ενός θεόρατου βράχου. Αυτή η μικρή πηγή έκαμε όλη την τοποθεσία ξακουστή γιατί ήταν το πιο χωνευτικό νερό της Κύπρου.

Η τοποθεσία βρίσκεται Ν.Α. της μαγευτικής κορυφής του Γιαηλά που τη στολίζει το πυκνοφυτευμένο δάσος της Χαλεύκας. Βρίσκεται μέσα στην περιοχή του Τουρκικού χωριού Καλλυβάτζια και απέχει από το επίσης τουρκικό χωριό Πέτρα του Διγενή περί τα 2 αγγλικά μίλια. Πολύ κοντά στην πηγή είναι και η τοποθεσία «Δυο Νύμφες». Δυο πελώριοι βράχοι που έχουν ύψος 4 μέτρα, στέκουν εκεί ευθυτενείς και καμαρωτοί σαν νύμφες. Ένα μονοπάτι που περνά ανάμεσά τους χωρίζει τα εκτεταμένα κτήματα της περιοχής του Άη Βασίλη, 2 χιλ. περίπου σκάλες σε ανατολική και δυτική περιοχή. Η δυτική περιοχή ανήκει σε ιδιώτες, όπως τους Κύριους από τη Βώνη, τον Κώστα Καλλή Χαλλουμούση από τη Χρυσίδα, τους Κκουινιάδες από τη Συρκανιά, το Χ' Γρηγόρη από τη Χαρδακιώτισσα, το Μιχάλη Μακρή Κουτσιουπή, μεγαλοκτηματία, από τη Συρκανιά. Η ανατολική περιοχή ανήκει στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου της Βώνης μαζί με τα 6/9 το νερού της πηγής και τα άλλα 3/9 σ' άλλους ιδιώτες, όπως οι Κωστούρηδες από τη Συρκανιά, ο Σοφοκλής και Ανδρέας Μαραθεύτης από τη Συρκανιά, ο Παντελάκης από την Λευκωσία, που αποστειρώνει το ομώνυμο αγελαδινό γάλα και άλλοι.

Η τοποθεσία του Άη-Βασίλη συνορεύει με τις τοποθεσίες «Χάσκοντας» και «Οξύβουνος» που βρίσκονται πολύ κοντά στην κορυφή του απόκρημνου Γιαηλά.

Ανάμεσα στην τοποθεσία του Άη Βασίλη βρίσκονται λειψάνα αρχαίου συναισθηματισμού με μια ερειπωμένη εκκλησία

που πιθανό να ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Βασίλειο, από το όνομα του οποίου πήρε το όνομα όλη η περιοχή, όπως και η αστείρευτη μικρή πηγή του. Ανατολικά και σε σχετική απόσταση από την πηγή, υπήρχαν τα «αλώνια τους Βωνιάτες», γιατί εδώ στην περιοχή υπήρχαν χωράφια αρκετά ίσια και πολύ γόνιμα, που είχαν εξαιρετική παραγωγή σιτηρών καλλιεργώντας την ποικιλία σιταριού, «κοκκινostroσίηδο» που αρκείτο με λίγες συχνές βροχές και απέδιδε μεγάλους στάχεις με πολύ αδρούς κόκκους σε αντίθεση με την ποικιλία «κυπερούντα» που καλλιεργούνταν στον κάμπο και χρειαζόταν πολύ ομβρες χρονιές ν' αποδώσει και πολύ συχνά προσβαλλόταν από τη σκωρίαση (μίρτος) και δεν απέδιδε τίποτε, παραμένοντας άθερο.

Όλα τα κτήματα που βρίσκονταν στην περιοχή του Αγίου Δημητρίου δεν είχαν τίτλους του κτηματολογίου και ήταν απαλλαγμένα του κτηματικού φόρου που καταβαλλόταν στην πολιτεία. Ήσαν εγγεγραμμένα στην Αρχιεπισκοπή Κύπρου και οι κάτοχοί τους πλήρωναν σ' αυτή μια συμβολική φορολογία που λεγόταν «αντικούτσια» και είχαν δικαίωμα ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης των κτημάτων τους. Τα κτήματα αυτά ήταν κληρονομικά και δεν πουλιούνταν σε ξένους.

Η τοποθεσία του Άη Βασίλη συνορεύει με τον περίφημο γκρεμό του Κατσουρκά. Στην τοποθεσία του Άη Βασίλη και σε μικρή απόσταση από την πηγή του, υπήρχε εγκαταλελειμμένο παραδοσιακό ασβεστοκάμινο. Το ασβεστοκάμινο τούτο κτιζόταν με ασβεστόπετρα και το κάψιμό του γινόταν με ξύλα που κόπτονταν από θάμνους στη γύρω περιοχή μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα και απέδιδε ασβέστη 80-100 χιλ. οκάδες. Η εποχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου συνέτεινε να εγκαταλειφθεί το

ασβεστοκάμινο τούτο, όπως και άλλα παρόμοια του, γιατί το καμίνι βρισκόταν μακριά από κατοικημένη περιοχή και ήτο δύσκολη η προσέγγιση του για την παραλαβή και μεταφορά του ασβέστη με αυτοκίνητα, λόγω ελλείψεως δρόμου. Προ του πολέμου η μεταφορά του ασβέστη από τα καμίνια στις οικοδομές γινόταν με τις καμήλες.

Αλλά πώς έτυχε η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου Βώνης να είναι κάτοχος μέρους της πηγής Ἴη Βασιλή και σημαντικής κτημοσύνης ανάμεσα στη περιοχή του Τουρκικού χωριού Καλλυβάτσια;

Βρισκόμαστε στην περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και συγκεκριμένα το 1915. Η πηγή του Ἴη-Βασιλή με μια εκτεταμένη γη που πλησιάζει τις 2χιλ. σκάλες ανήκε σ' ένα Τούρκο απότο γειτονικό τουρκικό χωριό Επηχώ που λεγόταν Μαύρος. Επρόκειτο λοιπόν να πουληθεί με δημοπρασία στο καφενείο της Επηχούς που βρισκόταν στο κέντρο του χωριού σε ορισμένη ημερομηνία. Την πληροφορία τούτη μετέφερε στη Βώνη ο Κωσταντῆς Καράγιαννης Κόκκινος, κάτοικος Βώνης που επαγγέλλετο το χασάπη και περιόδευε συχνά τα πλησιόχωρα τουρκικά χωριά για αγορά σφαγίων και διάθεση τούτων στη Βώνη. Σε επίσκεψη του στην Επηχώ πληροφορήθηκε για την άνω δημοπρασία. Να σημειωθεί πως ο Καράγιαννης ήταν και καλός γνώστης της τουρκικής εξαιτίας του συγχρωτισμού του με τους Τούρκους.

Στην επιστροφή του στη Βώνη μετέδωσε την πληροφορία της δημοπρασίας στο Θεμιστό Βλάμη, εκκλησιαστικό επίτροπο. Παρώτρυνε ακόμη το Θεμιστό να μεταφέρει τούτη και στους άλλους επιτρόπους και να τους πείσει ν' αγοράσουν τα κτήματα για την εκκλησία και

να χρησιμοποιηθούν σαν «Μερράς του χωριού», για βοσκή των αιγοπροβάτων, για ξύλευση των κατοίκων και για προμήθεια αγριελιάς προς μεταφύτευση και επέκταση του ευλογημένου τούτου δένδρου στην περιοχή της Βώνης.

Η εκκλησιαστική επιτροπή επιλήφθηκε της πρότασης του Καράγιαννη και αποφάσισε να προβεί στην αγορά διεξάγοντας έρανο για συλλογή χρημάτων που απαιτούνταν και να ανακοινώσει ο ιερέας στο εκκλησίασμα την Κυριακή μετά την θεία λειτουργία την πληροφορία προτρέποντας το να συνεισφέρει για να μαζευτεί ένα ποσό που να καλύπτει την αγορά. Πραγματικά έγινε ο έρανος, πρόθυμα συνεισέφεραν όλοι και μαζεύτηκε το ποσό των είκοσι λιρών (£20.00).

Παραδόθηκε το ποσό τούτο στον Καράγιαννη με την παράκληση να παρουσιασθεί την ημέρα της δημοπρασίας και να πλειοδοτήσει για απόκτηση της περιοχής Ἴη Βασιλή. Αυτό ακριβώς που πεθυμούσε ο Καράγιαννης έκαμε, και το κτήμα αγοράσθηκε και μεταβιβάστηκε στο δικό του όνομα, αφού αναγνωριζόταν ο νόμιμος αγοραστής της δημοπρασίας.

Το κτήμα έμεινε για 20 χρόνια στο όνομά του, και όταν το 1935 εγένετο γενική καταγραφή της κτημοσύνης Βώνης, ο Καράγιαννης ενέγραψε όλα τα κτήματα στο όνομα της εκκλησίας Αγίου Γεωργίου Βώνης, πιστός στα λόγια του όταν έκαμνε την αρχική εισήγηση για την αγορά τους.

Με την ευκαιρία της αγοράς της κτημοσύνης οι επίτροποι θέλησαν να ξεχωρίσουν το μερίδιο της εκκλησίας από τα μερίδια που ανήκαν σε ιδιώτες. Έκαμαν για τούτο όλα τα διαβήματα και τις διαδικασίες στο κτηματολόγιο και

ορίσθηκε επί τόπου ημερομηνία για το διαχωρισμό. Πολύς κόσμος μαζεύτηκε από τη Βώνη και από τους άλλους ιδιώτες κατόχους. Εδώ οι επίτροποι κατέφυγαν σε κάποιο τέχνασμα για να εξασφαλίσουν την περιοχή των κτημάτων που βρίσκονταν στην ανατολική μεριά της πηγής, γιατί ήταν πιο ίσια και με πιο πολλά καρποφόρα δένδρα, ελιές και χαρουπιές, σε αντίθεση μ' εκείνη της δυτικής μεριάς που ήταν ανώμαλα και πετρώδη.

Ανάμεσα σ' εκείνους που είχαν συγκεντρωθεί επί τόπου ήταν και ο Πιερής Γιασεμίδης από την Κυθρέα. Κατατοπίσθηκε από προηγούμενα ο Πιερής για το διαχωρισμό που επρόκειτο να γίνει και για το στόχο που απέβλεπε και του τονίστηκε να παίξει το δικό του ρόλο για επίτευξή του, όταν του φωνάξουν ν' αναλάβει τη διεξαγωγή του κλήρου. Πραγματικά ο Πιερής διαδραμάτισε έξυπνα και αποτελεσματικά το ρόλο του και πέτυχε το στόχο που του ανατέθηκε.

Καθήμενος κάτω από μια ελιά και σε απόσταση από τον τόπο που γινόταν η διαπραγματεύση του κλήρου, προσποιήθηκε τελείως τον αδιάφορο για την όλη συμφωνία που γινόταν ανάμεσα στις δυο πλευρές (της εκκλησιαστικής επιτροπής και των ιδιωτών κατόχων της κτημοσύνης Ἁη Βασίλη) με την εκπροσώπηση και μεσολάβηση του κτηματολογικού υπαλλήλου κ. Καλαποδά. Ὑστερα από συμφωνία που έγινε, ο κλήρος θα ερίχνετο με δυο πέτρες, μια μεγάλη για την εκκλησία και μια μικρή για τους ιδιώτες. Ο Καλαποδάς, χωρίς καθόλου να είναι ενημερωμένος για το κόλπο που επρόκειτο να γίνει, αντικρύζοντας τον Πιερή, καθήμενο μακριά τον φωνάζει ν' αναλάβει το ριξίμο της μεγάλης και μικρής πέτρας ταυτόχρονα, βέ-

βαιος πως τούτος ήταν τελείως ανίδεος για τα όσα συμφωνήθηκαν για το ριξίμο του κλήρου.

Ο Πιερής πραγματικά κατάφερε με περιστροφές και με εξαιρετική δεξιότητα η μεγάλη πέτρα για την εκκλησία να πέσει ανατολικά και η μικρή για τους ιδιώτες να πέσει δυτικά. Οι Παντελήδες, Κκουινιάδες, Χ' Γρηγόρηδες έφεραν ένσταση για την κατάληξη που έτυχε το ριξίμο του κλήρου. Ο κτηματολογικός όμως υπάλληλος υπεύθυνος για το διαχωρισμό τους, τους καθούσχεσε προτρέποντάς τους πως δεν μπορούν να αρνηθούν το αποτέλεσμα που ήταν εκείνο της αμοιβαίας αποδεχτής συμφωνίας, «βέβαιος» πως επιτελούσε στο ακέραιο το καθήκον του.

Με την αγορά του κτήματος από το Μαύρο της Επηχούς οι Βωνιάτες άρχισαν να προσπορίζονται όλα τα αγαθά του «Μερρά της Βώνης». Οι βοσκοί κατέφευγαν να βοσκήσουν τα κοπάδια τους σ' όλη την έκταση και για μάνδρες χρησιμοποιούσαν τις σπηλιές της περιοχής. Οι γεωργοί με τα ζευγάρια τους, είχε τότε 28 ζεύγη βωδιών στη Βώνη, πήγαιναν και καλλιεργούσαν τα χωράφια και έσπερναν στον καιρό σιτηρά για λογαριασμό της εκκλησίας, χωρίς καμιά αμοιβή. Στον καιρό του θερισμού έτρεχαν πάλι όλοι τους να τα θερίσουν δωρεάν, υποβοηθώντας έτσι την οικονομική ενίσχυση της εκκλησίας.

Οι γεωργοί έτρεχαν στον καιρό να προμηθευθούν φυτά αγριελιάς, που αφθονούσαν στην περιοχή, για μεταφύτευση στα κτήματά τους. Όλα τα νεώτερα λιοχώρια της Βώνης σχηματίστηκαν από τις αγριελιές του Αη-Βασίλη.

Στη δεκαετία του 1920 ο Λούκας Τσιρίπιλλος από τη Βώνη, ένας από τους πιο καλούς γεωργούς του χωριού

του, είχε χρεωκοπήσει, γιατί είχε εγγυηθεί κάποιο Ελληνοαμερικάνο, Γεώργιος το όνομα που έφθασε στη Βώνη, για 5χιλ. λίρες με τις οποίες εγκατέστησε τυροκομείο στη Βώνη στο σπίτι της Μαρίτσας Παντελή. Μάζευε όλο το γάλα της περιοχής και το έκαμνε τυριά και χαλλούμια που τα έστειλε στην Αμερική. Η επιχείρηση κράτησε μόνο για 6 μήνες και μετά πούλησε τα μηχανήματα του τυροκομείου και εγκατέλειψε τη Βώνη, αφήνοντας μόνη τη σύζυγό του. Πήγε με το λόγο να επιστρέψει και να πληρώσει τις υποχρεώσεις του, αφήνοντας σκόπιμα στη Βώνη τη γυναίκα του.

Δυστυχώς, περνούσε ο καιρός και ο Αμερικάνος δεν επέστρεψε. Στους τρεις μήνες μετά που έφυγε ο ίδιος, εγκαταλείπει την Κύπρο και η σύζυγος του με το ίδιο δικαιολογητικό, πως θε επέστρεφαν σύντομα και οι δυό τους για να πληρώσουν τα χρέη τους.

Η τράπεζα με την αναχώρηση και των δυο από την Κύπρο, κίνησε αγωγή στον Τσιρίπιλλο για να εισπράξει τα χρήματά της. Πούλησε έτσι όλη την ακίνητή τους περιουσία, βώδια, πρόβατα, χαλλούμια, ελιές, λάδι, γεωργικά εργαλεία και στη συνέχεια όλη την κτημοσύνη του μιας μεγάλης έκτασης για να καλύψει όλο το χρέος της εγγύησης.

Σ' αυτή τη δεινή θέση που βρέθηκε ο Τσιρίπιλλος με επταμελή ορφανή από μητέρα οικογένεια (τέσσερις γιούδες και τρεις κόρες) η εκκλησιαστική επιτροπή της Βώνης θέλησε να τον βοηθήσει. Του έδωσε όλα τα κτήματα του Άη-Βασίλη και του έκτισε κατοικία και άλλα υποστατικά για τη γεωργική παραγωγή και για τα ζώα. Παράλληλα του έκαμε και δεξαμενή για εκμετάλλευση του νερού της πηγής.

Μ' όλες τούτες τις διευκολύνσεις ο Τσιρίπιλλος μ' όλη του την οικογένεια ρίχτηκε στη δουλειά. Ξεπέτρωσε γύρω στην πηγή κι άνοιξε χωράφια με δόμες 3-4 σκάλες, όπου καλλιεργούσε εποχιακά λαχανικά και άλλα: Τομάτες, κολοκυθάκια, βαζάνια, μπάμιες, κραμπιά, κουνουπίδια, κρεμμύδια, κουκιά, πατάτες κ.λ.π. Ξεπέτρωσε και άνοιξε άλλες 15 σκάλες σε απόσταση από την πηγή, όπου καλλιεργούσε σιτηρά.

Συντηρούσε καμιά δεκαπενταριά αιγοπρόβατα, βώδια για καλλιέργεια και βώδια για κρέας. Το κόπρι των ζώων το χρησιμοποιούσε στις αρδεύσιμες καλλιέργειες, γι' αυτό τα προϊόντα της γεωργικής παραγωγής ήταν εξαιρετικά.

Έπαιρνε καθημερινά 12-15 οκάδες γάλα και μετέτρεπε σε χαλλούμια και αναράδες. Όλα τα προϊόντα της παραγωγής είχαν ιδιαίτερη προτίμηση και τα πουλούσε στην Κυθρέα, στη Βώνη, στη Χαλεύκα και σ' άλλα γειτονικά τουρκικά χωριά. Μπόλιασε ακόμη αρκετές ελιές και χαρουπιές και είχε κι απ' αυτές ένα πρόσθετο καλό εισόδημα.

Ο Τσιρίπιλλος με την οικογένειά του παρέμεινε στον Άη Βασίλη για 6 χρόνια, 1923-1929. Συντηρούσε από τα εισοδήματά του μια χαρά την πολυμελή του οικογένεια. Λόγος που εγκατέλειψε την περιοχή ήταν γιατί μια νύχτα που κατέβηκαν όλοι στη Βώνη, του είχαν κλέψει τα βώδια και το τουφέκι, που φύλαγε στο σπίτι.

Την άλλη μέρα που έφθασαν εκεί τα δυο του παιδιά Ηλίας και Χρυσταλλού, διαπίστωσαν την κλοπή κι αμέσως στράφηκαν πίσω στη Βώνη και πληροφορήσαν τον πατέρα ο οποίος έτρεξε αμέσως και βρήκε εκεί τα βώδια που κλάπηκαν, όχι όμως το τουφέκι. Οι υποψίες στρέφονταν σε Τούρκους από τα γειτονικά χωριά για να νέμονται ελεύθερα

όλο το «Μερρά». Η παρουσία του Τσιρίπιλλου στάθηκε εμπόδιο στις βλέψεις και επιδιώξεις τους. Ο Τσιρίπιλλος κοντά στη δεξαμένη όπου υπήρχε μια χαρουπιά μεγάλη και φουντωτή διαμόρφωσε το χώρο και έκαμε μια μεγάλη πλατεία. Το τοπίο προσέλκυσε πολλούς επισκέπτες απ' όλα τα γειτονικά χωριά και την πρωτεύουσα. Έφθαναν εκεί ν' απολαύσουν τα θέλητρα της φύσης, το χωνευτικό νερό, την απέραντη θέα και όλη την ομορφιά της φύσεως.

Ασχολείτο ακόμη ο Τσιρίπιλλος με το κάψιμο των καρβούνων. Αφθονούσαν στην περιοχή τα ξύλα της σχοινιάς και της χαρουπιάς που έκαμαν τα καλύτερα κάρβουνα. Σε μια περίοδο μάλιστα πήρε εκεί βοθηθό του το Ζαχαρκά του Λοιζή από τη Βώνη. Πρέπει να σημειωθεί πως στην εποχή που μιλούμε το μαγείρεμα και η θέρμανση στις πόλεις γινόταν αποκλειστικά με τα κάρβουνα, γιατί δεν είχαν εισαχθεί ακόμη τα πύραυλα και οι σόμπες που λειτουργούσαν με πετρέλαιο. Η φυσική ζεστασιά και το μαγείρεμα με κάρβουνα απέβαιναν πιο ωφέλιμα στην υγεία, τα δε φαγητά εμψύωντο με πολύ αργό ρυθμό και εγίνοντο γλυκά και νόστιμα.

Ο Θεμιστός Βλάμης θέλησε να βεβαιωθεί για την ποιότητα του νερού του 'Αη Βασίλη γι' αυτό πήρε δείγμα στο γιατρό Θεμιστοκλή Δέρβη, που ήταν ο πιο καλός από τους γιατρούς σ' όλη την Κύπρο.

Ο γιατρός Δέρβης, ύστερα από σχετική ανάλυση που έκαμε στο νερό, αποφάνθηκε πως είναι εφάμιλλο του νερού του Βισού στη Γαλλία.

Ο Δέρβης σύστηνε το νερό στους αρρώστους και με τη σειρά τους ενδιαφέρθηκαν για τη χρήση και σύσταση του νερού και οι γιατροί της Λευκωσίας Πο-

λύβιος Γρηγοριάδης και Νίκος Θεμιστοκλέους. Άρχισε λοιπόν να διανέμεται στις κλινικές, στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας και σε πλούσιους ιδιώτες.

Στη δεκαετία του '20 η Βώνη εστερείτο ύδρευσης όπως και η Κυθρέα και όλα τα γειτονικά της χωριά. Οι κάτοικοι της ταλαιπωρούντο αφάνταστα να προμηθευθούν νερό. Αναγκάζονταν να προμηθευθούν νερό από την Καμάρα» ή από τον ποταμό του Παλαικύθρου, κοντά στο Τσιφλικούδι, που απείχαν από το χωριό αρκετή απόσταση και από ανοιχτό αυλάκι.

Σε τούτη την κατάσταση έγινε σκέψη να γίνει μεταφορά του νερού του Αη Βασίλη, που ήταν τόσο κατάλληλο. Η σκέψη όμως δεν πραγματοποιήθηκε για δύο λόγους. Πρώτο κρίθηκε μελλοντικά ανεπαρκές για την κοινότητα και δεύτερο ήταν αρκετά δαπανηρό εξαιτίας της απόστασης που έφθανε σχεδόν τα 2 1/2 αγγλικά μίλια. Η ύδρευση της Βώνης έγινε σε πολύ μεταγενέστερο στάδιο, στη δεκαετία του '30 από τον Κεφαλόβρυσσο Κυθρέας, με το γενικό σχέδιο της ύδρευσης όλης της περιοχής Κυθρέας.

Κατά το έτος 1954-55 εγένετο θεμελίωση του νέου δρόμου στην περιοχή Καρπασίας. Οι τότε υπεύθυνοι του Τμήματος Δημοσίων Έργων πλησίασαν την εκκλησιαστική Επιτροπή Αγίου Γεωργίου Βώνης, που την αποτελούσαν ο Χ' Κακουλλής Κυπερούνας, Θεμιστός Βλάμης, Χριστόδουλος Πέτρου, Χριστόδουλος Σωτηρίου και ο ιερέας Παπαγεώργιος Θεοδοσίου και συμφωνήθηκε η παραλαβή πέτρας από την περιοχή 'Αη Βασίλη προς 12 σελ. το κάθε φορτηγό αυτοκίνητο. Διόρισε μάλιστα σαν υπεύθυνο το Σάββα Σάββα (της Κόνας) για την καταγραφή των αυτοκινήτων. Δυστυχώς όμως η παραλαβή κράτησε για μια

βδομάδα μόνον και μεταφέρθηκαν καθημερινά 50 αυτοκίνητα. Η διακοπή οφειλόταν στην επιτροπή που ζήτησε ψηλότερη τιμή των 12 σελ. για κάθε αυτοκίνητο. Έτσι χάθηκε μια καλή ευκαιρία να εισπράξει η εκκλησία ένα σεβαστό ποσό από την πέτρα που έκτοτε έμεινε αδιάθετη και παράλληλα ν' ανοίξουν μεγάλες εκτάσεις χωραφιών, κατάλληλα για καλλιέργεια σιτηρών. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα υφιστάμενα χωράφια ανοίχθηκαν εξαιτίας του ασβεστοκάλιμου που λειτουργούσε στην περιοχή και βραδύτερον εξαιτίας της εγκατάστασης του Λούκα Τσιρίπιλλου στην περιοχή, όπως έχουμε αναφέρει προηγουμένως.

Την ευκαιρία τούτη της πέτρας που τσιππάρει η ίδια η εκκλησιαστική επιτροπή ύστερα από χρόνια διαδέχθηκε μια άλλη ευκαιρία για τον Άη Βασίλη λίγο μόνο καιρό προ της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο το 1974. Αυτός που σκέφθηκε την εμφιάλωση του νερού ήταν ο συνταγματάρχης του κυπριακού στρατού κ. Χαράλαμπος Ττοουλιός. Καταγόταν από την Πάφο και αποκαταστάθηκε στην Κυθρέα, όπου νυμφεύθηκε την Ηλέκτρα Χ' Τρύφωνα.

Να το ξεκίνημα που οδήγησε το Ττοουλιό ν' αναζητήσει να εμφιαλώσει το νερό του Άη Βασίλη. Στο στρατόπεδο στη Λευκωσία, όπου υπηρετούσε ο Ττοουλιός, γινόταν η πασχαλινή γιορτή το έτος 1973. Στο γεύμα που παρέκλήθητο υπήρχε κι ένας στρατιώτης από το Μουτουλλά, που είχε φέρει εμφιαλωμένο νερό του χωριού του και μια απ' αυτές τις ποτιλίες χάρισε και στον Ττοουλιό. Όταν την έφερε στο σπίτι και την άνοιξε πίνοντας η σύζυγος του απεδοκίμασε τούτο και σύστησε πως άξιο εμφιαλώσεως είναι το νερό στη δική μας περιοχή του Άη Βασίλη και όχι τούτο. Άλλο που δεν ήθελε ο Ττοουλι-

ός, ακούοντας τέτοια σύσταση ζήτησε περισσότερες εξηγήσεις κι αμέσως αποτάθηκε στο βοσκό Λοΐζο Ιωάννου που προθυμοποιήθηκε να τον πάρει στην τοποθεσία του Άη Βασίλη που απείχε από το σπίτι του πενθερού του στην Κυθρέα περί τα 2-3 μίλια.

Σε επιτόπια εξέταση ο Ττοουλιός διερεύνησε και εξέτασε καλά την τοποθεσία και γενικά όλες τις προοπτικές για εμφιάλωση. Πίνοντας από το νερό συμφώνησε με τη σύσταση της Ηλέκτρας και παρέλαβε και μια ποτίλια που το πήρε την επομένη στο χημικό Νίκο Σέρβο, στη Λευκωσία. Ύστερα από ανάλυση που έκαμε ο Σέρβος το βρήκε εξαιρετικό και το παρομοίωσε όπως άλλοτε ο Δέρβης, μ' εκείνο του Βιού στη Γαλλία. Παρότρυνε ακόμη τον Ττοουλιό να μη αφήσει αυτή την ευκαιρία ανεκμετάλλευτη, γιατί έχει να κερδίσει πολλά.

Όλα αυτά τα πλεονεκτήματα που έδειξε η ανάλυση του Σέρβου έπρεπε για να 'ναι έγκυρα να επιβεβαιωθούν επίσημα και από το κυβερνητικό χημείο. Πραγματικά και μια ανάλυση τούτου επιβεβαίωσε κατά τον πιο αλάθητο τρόπο του λόγου το αληθές. Παραθέτουμε τη σχετική ανάλυση του κυβερνητικού χημείου και τη σύσταση που κάμνει για την ωφελιμότητά του στις διάφορες αρρώστιες.

ANALYSIS		ΣΥΝΙΣΤΑΤΑΙ ΔΙΑ	
1. pH	8.1	1. Νερόληθρον.	
2. Total Hardness as CaCO ₃	140	2. Άρτηροσκόλληρον.	
3. Conductivity in mhos/cm ²⁵ 00		3. Καρβονάθειον.	
4. Chloride (Cl ₂)	71	4. Ψαμμίτιον.	
5. Sulfate (SO ₄)	26	5. Έκκος.	
6. Carbonate (CO ₃)	NIL	6. Χολήν.	
7. Bicarbonate (HCO ₃)	185	7. Ένεργικόν διασπαραχόν.	
8. Sodium (Na)	60	8. Γαστριτίδα.	
9. Potassium (K)	2	9. Ρευματισμός.	
10. Calcium (Ca)	22	10. Παχυσαρκίαν.	
11. Magnesium (Mg)	21	11. Πέπν.	κ.λπ.
12. Total Solids at 180°C	400		

ΧΑΡΙΖΕΙ ΥΓΕΙΑ

BOTTLED BY: FIGI AIS VASSILIS LTD. TEL. 31806

Ύστερα από όλα τα πλεονεκτήματα που έδειξε πως έχει το νερό της μι-

κρής πηγής του Άη Βασίλη και τις όλες συστάσεις που του έγιναν γι' αυτό, ο Ττουουλιάς δεν είχε πια κανένα ενδοιασμό ή αμφιβολία για την αποτελεσματικότητα του επιχειρησιακού σχεδίου που έμελλε να καταπισταθεί.

Πρώτο βήμα που έκαμε ήταν να συμφωνήσει με την εκκλησιαστική επιτροπή της Βώνης που ήταν κάτοχος των 6/9 της πηγής και στη συνέχεια με τους ιδιώτες ιδιοκτήτες που κατείχαν τα υπόλοιπα 3/9: Το ενοίκιο για όλη την πηγή δεν ξεπερνούσε τις £50 το χρόνο και σ' αυτό περιλαμβάνονταν και τα πλησίον χωράφια με όλες τις ελιές και χαρουπιές για όφελος του ενοικιαστή.

Το νερό ήταν της ποσότητας, όπως αναφέρθηκε, της μιας ίντζας κι έβγαινε από τη σχισμάδα ενός πελώριου βράχου. Όπως ήταν η θέση της πηγής ανώμαλη και μακράν από το δρόμο και τελείως απροσπέλαστη από τα μέσα συγκοινωνίας, δεν χωρούσε καμιά εκμετάλλευση του νερού της. Ήταν ανάγκη το νερό για να γίνει εκμεταλλεύσιμο να μεταφερθεί στο ύψος του δρόμου σε μια απόσταση που ξεπερνούσε τα 800 μέτρα. Έτσι παρέμεινε στο μέρος μια μικρή φουντάνα που έτρεχε ασταμάτητα και το υπόλοιπο παραλήφθηκε με αναρροφητική αντλία (τουρπίνα) και με σωλήνες πίεσεως των δυο ίντζών εξεπέμπετο κι έφθανε στο ύψος του δρόμου. Κοντά εκεί υπήρχε χωράφι που ανήκε στον Ανδρέα Μαραθεύτη, όπου με την άδειά του έκτισε τεράστιο σπίτι που εχρησιμοποιόταν σαν εμφιαλωτήριο. Μέσα στο σπίτι εγκατέστησε πελώριο ντεπόζιτο των 16 τόνων με 30 φουντάνες γύρω στην περιμέτρή του. Κάτω από τις φουντάνες σ' όλη την έκτασή τους υπήρχε γούρνα από πορσελάνη που διοχέτευε το νερό που έπεφτε στην εμφιάλωση και μεταφερόταν έξω και σε απόσταση από το εμφιαλωτήριο.

Η εμφιάλωση του νερού γινόταν απευθείας από τις φουντάνες. 5-6 γυναίκες από τη Συρκανιά ασχολούνταν αποκλειστικά με την εμφιάλωση. Με απαίτηση του Υγειονομείου κτίστηκε τραπεζαρία γι' αυτές και καθεμιά φορούσε άσπρη μπλούζα σ' όλη τη διάρκεια της απασχόλησής τους. Η όλη εγκατάσταση με το κτίσιμο των υποστατικών στοιχίσε την εποχή εκείνη 10 χιλιάδες λίρες.

Στην αρχή η εμφιάλωση γινόταν απευθείας από τις φουντάνες του ντεπόζιτου με πλαστικές ποτίλιες και πιο ύστερα σε γυάλινες ποτίλιες με την απαίτηση των καταναλωτών. Από την αρχή της κυκλοφορίας του εμφιαλωμένου τούτου νερού δεν συνάντησε δυσκολία στην κατανάλωση, γιατί όπως αναφέρθηκε και προηγουμένα ήταν γνωστή η ποιότητα του και η ωφελιμότητα του χάρις στη σύσταση των παλιών εκείνων γιατρών της Λευκωσίας. Ήταν γνωστό το νερό όχι μόνο στον περιορισμένο υψηλό κόσμο των πολιτών αλλά και σε κλινικές και ιατρεία και στο κυβερνητικό νοσοκομείο. Ένα αυτοκίνητο φορτηγό μετέφερε τις ποτίλιες στη Λευκωσία και Αμμόχωστο και με 3 πλασιέδες σε κάθε πόλη διένεμαν το νερό ανάμεσα στους καταναλωτές με αυτοκίνητα.

Μέρα με τη μέρα προστίθενται νέοι και νέοι καταναλωτές και οι ποτίλιες δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τους καταναλωτές. Για να ανταποκριθούν στη ζήτηση αναγκάζονταν να προστεθούν στην εμφιάλωση και δυο μεγάλα βυτιοφόρα των δέκα τόνων το καθένα. Το ένα έκαμνε δυο δρόμους στην Αμμόχωστο και πωλούσε το νερό με πλαστικό τάγκι 5 σελίνια το καθένα. Άλλο βυτιοφόρο ξεκινούσε για τη Λευκωσία για να μεταφέρει νερό σε 800 τόσους πελάτες. Βρέθηκε πολύ κατάλληλο για το έλκος, τα νεφρά και τη διαμόρφωση των

οστών. Τα οστά με τη χρήση του νερού του Άη Βασίλη γίνονταν γερά, σφιχτοδεμένα και στερεά.

Τα νερά γενικά της οροσειράς του Πενταδακτύλου ήταν πολύ ωφέλιμα στα σπασίματα των οστών. Είχε παρατηρηθεί πως όσοι χρησιμοποιούσαν τα νερά τούτα τα κατάγματα ενώνονταν πιο εύκολα, η δε σύνδεση γινόταν πιο σκληρή. Έχουν ακόμη σε μικρή αναλογία ασβέστιο χρήσιμο για τα οστά και ωφέλιμο στη γενική υγεία.

Στην εποχή τούτη της αυξημένης ζήτησης του νερού γίνεται πρόταση στον Ττουλιά για αγορά της εκμετάλλευσης του νερού από το Συνεργατικό Ταμειυτήριο Αγίου Δομετίου με αντάλλαγμα οικοπέδων στο Στρόβολο, σημαντικής αξίας. Η πρόταση απορρίπτεται εξαιτίας της συνεχούς ανοδικής πορείας του νερού.

Πρέπει εδώ ν' αναφερθεί ότι με τη συμπλήρωση όλων των έργων υποδομής για εκμετάλλευση του νερού ο Ττουλιάς για προσωπικούς λόγους ενέγραψε την επιχείρησή του σαν μετοχική εταιρεία στο όνομα της συζύγου του Ηλέκτρας το 40%, της κόρης του Θεοδώρας το 30% και του γιού του Γιώργου 30% των μετοχών. Κατόπιν τούτου κάθε εκχώρηση των δικαιωμάτων του νερού εξαρτιόταν από τη διάθεση των μετόχων.

Το έτος 1974 έγινε πρόταση στην εταιρεία από την ΚΕΟ για ενοικίαση της εμφιάλωσης του νερού. Δυστυχώς η εταιρεία ήλθε δεύτερη στην ενοικίαση, γιατί την προηγούμενη νύκτα είχε συμφωνηθεί η ενοικίαση με την εταιρεία Caloderma. Υπεύθυνος της εταιρείας που υπέγραψε τα σχετικά συμβόλαια ήταν ο κ. Γεώργιος Χ' Γεωργίου. Συμφωνήθηκε να πληρώνει η εταιρεία στους μετόχους

της εκμετάλλευσης του νερού το 10% των καθαρών κερδών και επί πλέον το 10% επί των εξαγωγών σε αραβικές χώρες που υπολογιζόταν σ' ένα δισεκατομμύριο φιάλες το χρόνο.

Δυστυχώς τα πιο πάνω συμφωνηθέντα μείνανε μόνο στο χαρτί, γιατί ήλθε η β' εισβολή του Αττίλα στην Κύπρο, τον Αύγουστο του 1974 και όλη η περιοχή του Άη Βασίλη μαζί με το βόρειο τμήμα της Κύπρου έπεσε στα χέρια των Τούρκων και ανέκοψε σχέδια και προοπτικές, εκτιμήσεις και υπολογισμούς, κάνοντας τα όλα να σβήσουν σαν όνειρο θερινής νύκτας.

Στις ημέρες που γράφουμε τις σελίδες τούτης της μελέτης παρατηρείται μια συνεχής κινητικότητα της κυπριακής μας υπόθεσης. Έχει παρεμβληθεί ο Αμερικανικός και Αγγλικός παράγοντας και απ' την άλλη ζεστά αναμείχθηκε και η ΕΟΚ και υπάρχουν βάσιμες ελπίδες πως το χρόνο τούτο που περνούμε με την παρεμβολή όλων το Κυπριακό θα οδηγηθεί σε αίσια λύση.

Με την ύφεση του ψυχρού πολέμου, με την προσέγγιση των δυο υπερδυνάμεων, με την ενοποίηση της Γερμανίας, με τη συνένωση της Ευρώπης, με τη σχεδιαζόμενη ένωση της Κορέας δεν είναι δυνατό η Κύπρος να μείνει χωρισμένη στα δυο, γιατί το απαιτεί η ξεπερασμένη νοοτροπία της Άγκυρας.

Ορισμένως η γραμμή του Αττίλα θα πέσει και Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι θα ξανασιμξουν και πάλι για να περάσουν μαζί σαν καλοί φίλοι μια ειρηνική και ευτυχισμένη ζωή μαζί με όλους τους πρόσφυγες στα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Η περιοχή του Άη Βασίλη παρουσιάζει λείψανα αρχαίου οικισμού και ανάμεσά τους μια ερειπωμένη εκκλησία

που ασφαλώς ήταν αφιερωμένη στον Άη Βασίλη από τον οποίο και η πηγή και όλη η περιοχή πήρε το όνομά του. Το όλο τοπίο παρουσιάζει μια εξαιρετική θέα. Ψηλά στο Β, προβάλλει αγέρωχη και επιβλητική η κορυφή του Γιαηλά με το απέραντο δάσος της Χαλεύκας. Στα νότια εκτείνεται η αρχαία πολιτεία των Χύτρων, γνωστή σήμερα Άγιος Δημητριανός, από τον ιεράρχη και επίσκοπό της που οδήγησε το ποιμνίο του πίσω στην Κύπρο από την αιχμαλωσία του στη Βαγδάτη από τους Σαρακηνούς. Νοτιότερα η καταπράσινη Κυθρέα με τα γειτονικά της χωριά που τα καλύπτει και αυτά η πρασινάδα, γιατί φθάνει και σ' αυτά δικαιωματικά το νερό του Κεφαλόβρυσου. Μακριά η πρωτεύουσα που στις νύκτες η αντανάκλαση των χρωματιστών φώτων της παρουσιάζε φαντασμαγορική όψη.

Το τοπίο ήταν ντυμένο με δένδρα και θάμνους δασικά και καρποφόρα και ανάμεσά τους έχουν τις φωλιές τους η αλεπού, ο λαγός και στις κορυφές ο μεγαλόπρεπος αετός. Ανάμεσα στους θάμνους σύρεται η έχιδνα η κυπριακή που συχνά φθάνει στην πηγή και πίνει αχόρταγα το χωνευτικό της νερό. Σε πολυομβρίες οι χειμαρροί παρασύρουν τα αυγά της ή και ξεπουλιάζουν νεογνά και αφθονούν έτσι τέτοιες έχιδνες και στον κάμπο. Διηγούνται πως οι βοσκοί Πατσαλής και Γαβρίλης από τη Συρκανιά έτυχε να σκοτώσουν μια τέτοια έχιδνα θανατηφόρα, που ζύγιζε 12 κιλά. Το φθινόπωρο και το χειμώνα κάμνουν την εμφάνιση τους στην περιοχή οι μεγάλοι καραόλοι με το σκληρό τους κέλυφος που ζυγίζει καθένας 50-80 γραμμάρια που πουλιούνται £1 το κιλό. Είναι καλός μεζές για τους γλεντζέδες και τους καλοφαγάδες. Αξιόλογα είναι και τα κοκκινομανίταρα που φαίνονται με τις φθινοπωρινές βροχές. Είναι και αυτά καλός μεζές και τα μαζεύουν με ενδιάφέρον βοσκοί και κυνηγοί.

Ανατολικά από την πηγή του Άη Βασίλη και σε απόσταση 500 μέτρα είναι το πικρό νερό που είναι πραγματικά πικρό σε αντίθεση προς εκείνο του Άη Βασίλη. Πάνω από το πικρό νερό υπήρχε ένας σπήλιος στον οποίο πολλοί που έμπαιναν διηγούνται πως εύρισκαν χρυσά κοσμήματα, δακτυλίδια, βραχιόλια, σκουλαρίκια κι άλλα. Στα μέρη αυτά παρουσιάστηκε μια μέρα ένας Ιταλός τουρίστας και αναζητούσε ένα σπήλιο κοντά σε μαυρομμάτα. Η παράδοση αναφέρει πως στο σπήλιο τούτο βρέθηκαν τόσα πολλά χρυσαφικά που εκουβαλούσαν 40 καμήλες για 40 μερόνυχτα για να μπορέσουν να τα αδειάσουν. Η πενθερά ακόμη του Ττοουλιά που γίνηκε εκατό χρονών να πεθάνει θυμάται μια εκκλησία κοντά στην τοποθεσία «Πλατανούθκια» που ήταν μισοχαλασμένη.

Σχετικά με την πληθώρα χρυσαφικών σε σπήλιους που αναφέρει η παράδοση, παρόλη την υπερβολή που περιέχουν, μπορούν να γίνουν πιστευτά αν λάβουμε υπόψη πως πολύ κοντά στους σπήλιους αναπτύχθηκε το αρχαίο βασίλειο των Χύτρων που είχε πλούτο αμύθητο σε χρυσαφικά και κοντά στην αξία του χρυσού προσθέσουμε και την αρχαιολογική τους αξία γίνονται ανεκτίμητα και πολυτιμότερα.

Τέτοιοι θησαυροί βρέθηκαν και στα δικά μας χρόνια είτε από απλούς γεωργούς που καλλιεργούσαν τα χωράφια τους, είτε από τυμβωρύχους και συλητές της πολιτιστικής και θρησκευτικής μας κληρονομιάς. Πρέπει να σημειωθεί, πως πολλοί κατακτητές πέρασαν από την Κύπρο μας. Ήταν φυσικό οι γηγενείς κάτοικοι για να γλυτώσουν τη ζωή τους από τους επιδρομείς να καταφεύγουν σε σπήλιους στα όρη και να συναποκομίζουν και τα πολύτιμα κειμήλια τους, αυτά που βρήκαν οι μεταγενέστεροι, όπως μας λέει η παράδοση.

Ο Ττοουλιός αναφέρει ακόμη πως στις αρχές Ιουνίου '74 είχε μετατεθεί στο Συγχαρί ένας στρατιώτης από την Ακανθού που λεγόταν Στέφανος. Στο ίδιο στρατόπεδο υπηρετούσε και ο Ττοουλιός σαν ταγματάρχης. Ο στρατιώτης αυτός ήλθε από το στρατόπεδο της Εθνικής Φρουράς στο Γιαηλά ανάμεσα που βρισκόταν σε ένα ίσιωμα με πυκνά πεύκα δίπλα στο δρόμο που πηγαίνει από τη Χαλεύκα στο Γιαηλά και ακριβώς στο μέρος που έκαμναν κατασκήνωση τα κατηχητικά στην καλοκαιρινή περίοδο.

Ο στρατιώτης τούτος διηγήθηκε στον Ττοουλιό πως μια μέρα σαν έκαμνε περίπατο μ' άλλους στρατιώτες συνάντησαν εκεί στην περιοχή του Γιαηλά μια μικρή τρύπα καλυμμένη με φύλλα και κλαδιά. Αμέσως οι στρατιώτες ξεσήκωσαν τα καλύμματα από περιέργεια και φάνηκε μια μεγάλη πόρτα που οδηγούσε σε σπήλιο. Σαν μπήκαν μέσα ξετυλίχθηκαν μπροστά τους κολόνες εκκλησίας, καμάρες, κυπαρίσσια, στοές, κνιζιά σταφυλιού κλπ. όλα καμωμένα από σταλακτίτες στη φυσική τους μορφή.

Ο Ττοουλιός, ένθερμος θιασώτης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, μπροστά στην εξιστόρηση τούτη του στρατιώτη, περιέργως ν' απολαύσει ένα τέτοιο υπέροχο θέαμα, που η φύση μας έχει χαρίσει, πήρε χωρίς χρονοτριβή το στρατιώτη και επισκέφθηκε το μέρος παρόλη την απόσταση των 15 μιλίων από το Συγχαρί και παρόλο το ορεινό και δύσβατο της απόστασης.

Πραγματικά έμεινε κατάπληκτος μπροστά στο δημιούργημα που είχαν σχηματίσει οι σταλακτίτες. Είχε επισκεφθεί ο ίδιος παρόμοιους στάλακτίτες, στην Ελλάδα, στη χρονική περίοδο των εκεί σπουδών του, όπως του Δηρού στην Πελοπόννησο και των Ιωαννίνων στην Ήπειρο. Όλοι τους όμως ωχριούν

μπροστά τους σταλακτίτες του σπήλιου του Γιαηλά. Κανένας δε μπορεί να συγκριθεί με τη φυσικότητα, ομορφιά και χάρη των σταλακτιτών της δικής μας οροσειράς του Πενταδακτύλου.

Τελειώνοντας ο Ττοουλιός τις πληροφορίες του για την εμφιάλωση του νερού του Άη Βασίλη, πρόσθεσε, πως θεωρεί τον εαυτό του περήφανο για την τολμηρή πράξη του να προχωρήσει στην εμφιάλωση κι ένωσε μεγάλη ικανοποίηση όταν πληροφορήθηκε πως μια ομάδα στρατιωτών που υποχωρούσε στη β' εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, πέρασε και από την πηγή του Άη-Βασίλη. Αφού ξεδίψασαν όλοι τους με το δροσερό νερό της αστειρευτής πηγής, συναποκόμισαν κι αρκετές ποτίλιες με νερό που τους φάνηκε απαραίτητο στην οδοιπορική τους δοκιμασία στην αυγουσιτιάτικη εκείνη κάμη του '74 και ορισμένως συνέτεινε κατά πολύ να φθάσουν και να αναπνεύσουν τον ελεύθερο αέρα στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου μας, προτού οι Τούρκοι εισβολείς προλάβουν να αποκόψουν το δρόμο Λευκονοίκου - Πραστειού - Κοντέας.

Σημ. Τις σχετικές πληροφορίες για τούτη τη μελέτη μου πήρα από τους πιο κάτω, τους οποίους ευχαριστώ θερμά:

1. Λουκάς Βλάμης από τη Βώνη,
2. Κώστας Αιμιλιανίδης από την Κυθρέα,
3. Χαράλαμπος Ττοουλιός από τη Λευκωσία,
4. Ηλέκτρα Χαρ. Ττοουλιό από την Κυθρέα,
5. Χρυσταλλού (Στρατού) Γεωργίου-Τσιρίπιλλου από τη Βώνη.